

Синтезуючи наукові погляди щодо визначення адміністративно-правових відносин та екстраполюючи їх на сферу фінансового моніторингу в нотаріальній діяльності, є підстави сформулювати такий висновок: під адміністративно-правовими відносинами у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, у нотаріальній діяльності слід розуміти суспільні відносини у цій галузі у вигляді стійких правових зв'язків між їх сторонами (суб'єктами), що виникають у процесі реалізації ними суб'єктивних прав та обов'язків на підставі приписів адміністративно-правових норм, якими вони встановлені та гарантовані в механізмі фінансового моніторингу.

Список використаної літератури:

1. Скакун О.Ф. Теория государства и права: Учеб. – Х., 2001.
2. Халфина Р.О. Общее учение о правоотношении. – М., 1974.
3. Куринний Є.В. Предмет адміністративного права України: тенденції трансформації в умовах реформування: Навч. посіб. – Дніпропетровськ, 2002.
4. Алексеев С.С. Общая теория права: В 2 т. – Т. 2. – М., 1982.
5. Матузов Н.И. Теория государства и права: Курс лекций / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. – 2-е изд., перераб. и доп. – М., 2001.
6. Трубецкой Е.Н. Энциклопедия права. – СПб., 1998.
7. Рясенцев В.А. Основы советского гражданского права. – М., 1987.
8. Коваль Л. Адміністративне право України: Курс лекцій (Загальна частина). – К., 1994.
9. Ківалов С.В., Біла Л.Р. Адміністративне право України: Навч.-метод. посібн. – 2-е вид., перероб. і доп. – Одеса, 2002.
10. Битяк Ю.П. Административное право Украины: Учеб. для студ. вузов юрид. спец. – Х., 2003.
11. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 р. // ВВР. – 1993. – № 39. – Ст. 383
12. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом»: Закон України від 18 травня 2010 р. № 2258-VI // ВВР. – 2010. – № 29. – Ст. 392
13. Про Положення про Державну службу фінансового моніторингу в Україні: Указ Президента України від 13 квітня 2011 р. № 466/2011 // Урядовий кур'єр. – 2011. – № 87. – С. 24.
14. Адміністративне право України в сучасних умовах (виклики початку XXI ст.): Монографія / За заг. ред. В.В. Галушка. – Херсон, 2010.

Надійшла до редакції 15.04.2012

ЗАБРОДА С.М., викладач
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 342.951 : 351.74

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВУ В СІМ'Ї

Розглянуто питання стосовно міжнародно-правових стандартів поліцейської діяльності щодо протидії насильству в сім'ї.

Ключові слова: міжнародно-правові стандарти, насильство в сім'ї, міжнародні угоди, керівні принципи, ООН, Рада Європи.

Рассматриваются вопросы, касающиеся международно-правовых стандартов полицейской деятельности по противодействию насилию в семье.

Ключевые слова: международно-правовые стандарты, насилие в семье, международные соглашения, руководящие принципы, ООН, Совет Европы.

Questions which touch an international law standards of constabulary activity on counteraction violence in a monogynopaedium are examined in the article.

Keywords: international law standards, violence in a monogynopaedium, international agreements, leading principles, UNO, Council of Europe.

Насильство в сім'ї щодо жінок і дітей не є явищем тільки однієї держави. Тому і протидія насильству в сім'ї має міжнародні масштаби. Вказане підтверджується прийняттям, крім конвенцій ООН, Ради Європи, Євросоюзу, низки інших міжнародних документів щодо проти-

дії насильству в сім'ї: Міжамериканська конвенція з попередження, покарання та викорінювання насильства стосовно жінок, прийнята в Белен-ду-Пара, Бразилія, 9.06.1994 р., Протокол до Африканської хартії прав людини і народів, яка стосується прав жінок в Африці, прийнятий на 2-й сесії Асамблеї Союзу Мапуту, 11.07.2003 р., Декларація з викорінювання насильства щодо жінок у Південній Азії, прийнята в Дакка, Бангладеш 18–19 березня 2003 р.

Особливо важливою у даному напрямку є розробка єдиних стандартів діяльності держав щодо протидії насильству в сім'ї. На сьогодні такі принципи і стандарти знайшли своє відображення в різноманітних міжнародних нормативно-правових актах. Наприклад, одним із таких документів є Керівні принципи ЄС з питань насильства стосовно жінок і дівчат і боротьби з усіма формами дискримінації щодо них.

За словами російського вченого В.С. Овчинського, в останні десятиліття ООН, Рада Європи, СНД, інші міжнародні організації, окремі держави накопичили неоціненний досвід боротьби з насильством у сім'ї. Він реалізований у міжнародно-правових документах, рекомендаціях, дослідженнях. Без врахування всіх цих документів складно побудувати продуману боротьбу з насильством проти жінок і дітей [1, с. 14].

Крім того, під час проведення прес-конференції в Європейському парламенті, спеціальний доповідач з питань насильства стосовно жінок пані Рашида Манджоо сказала: «Я думаю, що Європейська конвенція про запобігання насильству щодо жінок відображає багато норм і стандартів, які були сформульовані в рамках системи ООН з питань насильства щодо жінок як проблеми прав людини, й заслуговує повної підтримки ЄС й усіх його держав-членів» [2].

Деякі питання щодо протидії насильству в сім'ї досліджували вітчизняні вчені С.М. Алфьоров, О.В. Балінський, О. М. Бандурка, В.М. Бесчастний, І.Г. Богатирьов, О.В. Одерій, П.Л. Фріс та ін.

Аналіз наукових праць свідчить, що вітчизняна юриспруденція ще не має комплексних досліджень, у яких би вивчалися міжнародні стандарти попередження насильства в сім'ї, характеризувалися закріплені у міжнародних правових актах соціальні і спеціальні заходи, спрямовані на усунення причин і умов, які сприяють вчиненню насильства в сім'ї, припинення насильства в сім'ї, яке готується або вже почалося, притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні насильства в сім'ї.

Метою даної статті є дослідження питань, пов'язаних з міжнародно-правовими стандартами поліцейської діяльності щодо протидії насильству в сім'ї.

Одним із шляхів покращення правових основ протидії насильству у сім'ї в Україні є дослідження міжнародно-правових стандартів профілактичної діяльності правоохоронних органів у цій сфері.

Міжнародно-правові стандарти знаходять своє відображення в певних документах (угодах, положеннях, пактах, конвенціях, деклараціях, правилах і т.ін.) у вигляді норм, принципів і рекомендацій. Стандарти не рівнозначні за своїм юридичним статусом, але єдині у вираженні прагнення світового співтовариства максимально скоординувати політику, засоби й методи діяльності всіх і кожної держави, спрямованих на попередження й боротьбу зі злочинністю [3].

Визначаючи обсяг матеріалу, який потребує висвітлення, слід вказати, що міжнародні стандарти розглядаються переважно у контексті забезпечення правоохоронними органами прав людини як закріплених у міжнародних актах та інших міжнародних документах певних еталонів, норм, показників, до дотримання та досягнення яких заохочується або ж зобов'язується держава [4]. Крім цього, стандарти розглядаються і як загальні деонтологічні нормативи, норми і принципи, які дозволяють, зобов'язують, рекомендують і призначені для спеціалістів у галузі права незалежно від державних меж їх професійної діяльності з метою гуманізації суспільних відносин, укріплення законності і правопорядку в кожній державі світу [5, с. 366].

Особливостями міжнародно-правових стандартів є те, що вони:

- розробляються і приймаються державами світу в рамках міжнародних міждержавних організацій;
- регламентують не тільки міжнародне співробітництво держав, а й інших, визначених ними суб'єктів (конкретних органів держави, місцевої влади, профспілкових організацій, громадських об'єднань, фізичних осіб і т.д.);
- містять у собі спільно вироблені державами принципові підходи і міжнародно-легальні принципи становлення, формування і функціонування певних публічних і приватних

інститутів на території конкретних держав;

- за своєю правовою природою міжнародні стандарти належать до міжнародних конвенцій спеціального порядку;

- в умовах глобалізації, гуманізації і гуманітаризації міжнародних, міждержавних відносин має місце тенденція розширення кола суб'єктів, що розробляють і приймають міжнародні правові стандарти;

- прийняття міжнародних стандартів впливає на загальносвітовий правовий розвиток, тому що не тільки стандартизує підходи держав до регламентації важливих соціальних проблем, але й сприяє розвитку їхнього національного законодавства і правових систем [6, с. 464–465].

Таким чином, першочергового розкриття потребують положення міжнародно-правових актів та документів, що містять норми, які визначають: а) сутність насильства у сім'ї (домашнього) як порушення прав людини; б) форми і методи діяльності правоохоронних органів, насамперед поліцейських структур, щодо недопущення фактів вчинення насильства у сім'ї, реагування на них, повної фіксації цих правопорушень та вжиття заходів постделіктного впливу на правопорушників та жертв домашнього насильства.

Класифікацію міжнародно-правових актів та документів, що містять норми, які визначають сутність насильства у сім'ї (домашнього) як порушення прав людини, може бути здійснено залежно від міжнародного органу або організації, які їх прийняли.

Переважну більшість найважливіших міжнародних угод щодо протидії насильству в сім'ї розроблено в рамках Організації Об'єднаних Націй. Ці міжнародні угоди становлять юридичну базу міжнародно-правових стандартів з протидії насильству в сім'ї [3].

Так, серед правових актів ООН, які містять відповідні правоохоронні стандарти, можна виокремити такі: Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 р.; Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації стосовно жінок, прийнята Генеральною асамблеєю ООН 18.12.1979 р., та прийняті у різні роки декларації щодо неї (наприклад, №№ 12, 14, 19); Декларація про викорінення насильства щодо жінок, прийнята Генеральною асамблеєю ООН 20.12.1993 р.; Пекінська Декларація та Платформа Дій, прийнята на Четвертій світовій жіночій конференції 4–15 вересня 1995 р.; Модельний закон про домашнє насильство, схвалений 2.12.1996 р. Комісією ООН з прав людини; Резолюції Генеральної Асамблеї (наприклад, А/HRC/7/L.22/REV (2008 р.), № 61/143 (2006 р.)) та Ради безпеки ООН (наприклад, № 1325 (2000 р.), 1820 (2008 р.)), що стосуються забезпечення боротьби із насильством проти жінок та дівчат, у т.ч. й в умовах збройних конфліктів, тощо.

Важливе значення у розумінні завдань держави та її правоохоронних органів у боротьбі з насильством відіграють також рішення та загальні рекомендації комітетів ООН. Зокрема, з прав людини (№ 28 (2000 р.), ліквідації расової дискримінації (№ 25 (2000 р.), запобігання катувань (№ 2 (2007 р.), з прав дитини (№ 8 (2006 р.), №12 (2009 р.) та деякі інші.

У даному випадку особливо важливими є правові документи Комітету з ліквідації дискримінації стосовно жінок (CEDAW), наприклад, Загальна рекомендація № 19 «Насильство стосовно жінок» (2002 р.), Загальна рекомендація № 26 «З питання про працюючих жінок-мігрантів» (2009 р.), Заключні зауваження Комітету з ліквідації дискримінації стосовно жінок (Україна (2010 р.) та ін.

Зважаючи на євроінтеграційні прагнення нашої держави та визнання нею рішень Ради Європи частиною українського законодавства, слід навести перелік правових документів, що містять положення, в яких закріплюються обов'язки європейських держав протидіяти домашньому насильству. Так, до них належать: Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р.; Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 р.; Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16.05.2005 р.; Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи № R(85)4 від 26.03.1985 р.; Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи № R(90)2 про соціальні заходи щодо насильства в сім'ї (1990 р.); Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи Rec (2002)5 про захист жінок від насильства (2002 р.); Рекомендація 1873 (2009) про сексуальне насильство стосовно жінок у ході збройних конфліктів; Рекомендація Парламентської Асамблеї 1714 (2010) про дітей, які стали свідками домашнього насильства, тощо.

Також ООН та Радою Європи прийнято ряд правових документів, спрямованих на запобігання жорстокому поводженню з дітьми, проявом якого виступає насильство над дітьми в

сім'ї, а саме: Декларація прав дитини: Резолюція 1386 Генеральної Асамблеї ООН від 20.11.1959 р.; Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 р.; Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії від 01.01.2000 р.; Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності, прийнятий резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15.11.2000 р.; Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10.12.1984 р.; Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці № 182, ухвалена в межах Міжнародної організації праці 17.06.1999 р.; Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення від 25.10.2007 р.

Крім того, 11.05.2011 р. у Стамбулі прийнято Конвенцію Ради Європи про попередження та боротьбу з насильством щодо жінок та домашнім насильством, одним із основних розробників якої виступив Спеціальний комітет з попередження та боротьби з насильством щодо жінок та домашнім насильством (САНВІО).

Важливим положенням даної конвенції є визнання і підтримка відповідних неурядових організацій і громадянського суспільства у боротьбі з насильством, а також встановлення ефективного співробітництва з такими організаціями.

У даному випадку міжнародне співтовариство усвідомлює всю гостроту й важливість проблеми насильства в сім'ї й намагається виробити єдину систему запобігання такому насильству й захисту його жертв. Важливими складовими цієї системи є правове забезпечення, а також суспільний захист жертв насильства й діяльність соціальних служб. При цьому підкреслюється, що ефективна політика проти насильства в сім'ї можлива тільки у випадку співробітництва, взаємодії різних структур і населення [7].

Наприклад, у Рекомендаціях 1582 Асамблеї Ради Європи про домашнє насильство стосовно жінок від 27.09.2002 р. до заходів попередження насильства в сім'ї належать: 1) сприяння безперервному співробітництву й взаєморозумінню між поліцією, урядовими відомствами й неурядовими організаціями в боротьбі з насильством у сім'ї; 2) організація належної підготовки поліцейських, які взаємодіють з жертвами насильства в сім'ї [8]. В Рекомендаціях № R (85) 4 Комітету міністрів державам-членам «Про насильство в сім'ї» від 26.03.1985 р. наголошено на необхідності забезпечення відповідної професійної підготовки для всіх осіб, які є відповідальними за втручання у випадках прояву насильства в сім'ї, зокрема для тих, які за своїми функціональними обов'язками мають виявляти такі випадки або мати справу з жертвами цих випадків, а також розгляд справ про випадки насильства в сім'ї тільки фахівцями – працівниками прокуратури, слідства або судом першої інстанції.

Насильство у сім'ї визнається грубим порушенням прав людини й Європейським судом з прав людини. Розглядаючи у встановленому порядку справи, суд створює прецеденти, виконання яких є обов'язковим для держав членів ЄС.

Серед справ, які містять рішення щодо різних статей Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод стосовно домашнього насильства, слід назвати такі: Ейрі проти Ірландії, А. проти Великобританії, Контрова проти Словачії, Беваква і С. проти Болгарії, Нахид Опуз проти Туреччини, Бранко Томашич та інші проти Хорватії, Є.С. та інші проти Словачії, Влада Парфенова проти Болгарії, Ізевбекхай проти Ірландії, Омередо проти Австрії тощо.

Статтею 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» визначено, що українські суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Європейського суду з прав людини як джерело права.

Таким чином, незважаючи на те що справи щодо насильства у сім'ї проти України Судом не розглядалися, наша держава, визнавши його компетенцію, визнає й можливість використання українськими судами наявних рішень з цього приводу, прийнятих проти інших країн [9].

Аналізуючи положення названих та деяких інших міжнародно-правових актів, рекомендацій міжнародних органів та громадських інституцій, можна навести перелік їх положень, що можуть бути визнані як стандарти, зразкові правила для правоохоронних органів України та інших держав у сфері запобігання домашньому насильству.

По-перше, це норми, які визначають сутність насильства в сім'ї й наголошують на необ-

хідності: 1) визнання насильства в сім'ї проблемою приватної особи, що покладає на державу зобов'язання; 2) розуміння його як грубого порушення прав і свобод людини, формою дискримінації за ознакою статі, непримиримого ставлення до будь-якого насильства щодо дитини; 3) кваліфікації будь-яких його проявів як злочину та відповідного визнання насильницьких дій як злочинних у національному законодавстві; 4) акцентування уваги на проблемах насильства щодо осіб з обмеженими можливостями або додатковими потребами.

По-друге, це положення, що стосуються діяльності держави та її органів у протидії цьому явищу, які повинні: 1) захищати всіх громадян в однаковій мірі, без дискримінації та різниці за ознакою статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, думки, соціального, національного чи етнічного походження, майна, родового чи іншого статусу; 2) вживати всіх розумно важливих дій для запобігання неминучому ризику для життя або здоров'я, про який держава знала або неминуче повинна була знати; 3) не допускати бездіяльності відповідних державних органів у реагуванні на факти насильства у сім'ї, забезпечувати їх активний вплив на виявлення й усунення причин та умов, що йому сприяють; 4) забезпечувати захист від насильства, в т.ч. й шляхом створення механізмів реагування на факти домашнього насильства, за відсутності заяви постраждалої сторони; 5) забезпечувати необхідну, своєчасну допомогу жертвам насильства в сім'ї; 6) забезпечувати необхідну підтримку потерпілим від злочинів без дискримінації, зі співчуттям і повагою, визнаючи переваги їх здоров'я і безпеки, у конструктивній і обнадійливій формі; 7) інформувати потерпілих про можливості отримання допомоги, практичної та юридичної консультації, компенсації з боку порушника, а також державної компенсації; 8) якомога чіткіше і повніше визначити ушкодження та збитки, завдані потерпілому; 9) створити умови для неминучості відповідальності й покарання за вчинення насильства в сім'ї; 10) здійснювати коригуючий вплив на осіб, які вчиняють насильство в сім'ї, як засобами держави, так і використовуючи можливості громадянського суспільства тощо.

Характеризуючи профілактичну спрямованість ряду розглянутих норм, слід звернути увагу на розуміння місця поліції у сучасному демократичному суспільстві.

Так, згідно із «Керівництвом з основ поліцейської демократичної діяльності», поліція є найбільш видимим проявом державної влади, що виконує найбільш очевидні, невідкладні і такі, що вимагають втручання, завдання для забезпечення добробуту окремих громадян та цілих спільнот [10]. Основними обов'язками поліції є підтримання громадського спокою і правопорядку, захист основних прав і свобод людини, в особливості життя; запобігання і розкриття злочинів; зниження рівня страху, а також надання допомоги і послуг громадськості. При цьому прогрес у просуванні до демократичних основ поліцейської діяльності досягається, коли має місце перехід від «підходу, орієнтованого на контроль, до підходу, орієнтованого на обслуговування», де основна увага правоохоронних органів зосереджена на активному попередженні злочинів [11].

Безпосередньо ж діяльності поліції стосуються такі документи: Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, затверджений Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 17.12.1979 р., Віденська декларація про злочинність і правосуддя: відповідь на виклики XXI століття, прийнята на Десятому Конгресі ООН з попередження злочинності й поведінки із правопорушниками (Відень, 10–17 квітня 2000 р.), Декларація про поліцію, затверджена Резолюцією Парламентської асамблеї Ради Європи № 690 8.05.1979 р., а також Європейський кодекс поліцейської етики, викладений у Рекомендації Rec (2001)10 Комітету міністрів держав-членам Ради Європи від 19.09.2001 р.

В їх преамбулах та нормах щодо принципів та завдань поліції викладено такі стандарти правоохоронної діяльності:

- визнання поліції, як структури, що відіграє життєво важливу роль у забезпеченні прав і свобод людини;
- поліція повинна виконувати свої завдання справедливо, керуючись, зокрема, принципами неупередженості і недискримінаційного підходу; обмеження у прийнятті на роботу у поліцію осіб, що, перебуваючи на службі у поліції, порушували права людини або працювали у підрозділах, розформованих у зв'язку з антигуманною практикою;
- поліція не повинна застосовувати, заохочувати або допускати будь-які тортури і випадки нелюдського або такого, що принижує людську гідність, поведінки чи покарання;
- поліція може втручатися у приватне життя тільки тоді, коли це абсолютно необхідно

для досягнення законних цілей;

- поліція при виконанні своїх функцій повинна пам'ятати про фундаментальні права кожної людини, такі як свобода переконань, совісті, релігії, слова, мирних зборів, пересування і прав власності;

- працівники поліції зобов'язані діяти чесно і шанобливо щодо населення, особливо коли вони взаємодіють з представниками найбільш уразливих груп, справедливо керуючись, зокрема, принципами неупередженості і недискримінаційного підходу;

- поліція взаємодіє із населенням, яке і визначає ефективність її роботи;

- поліцейські повинні протидіяти фактам порушення закону, а у випадку якщо правопорушення може безпосередньо спричинити непоправну або суттєву шкоду, вони повинні негайно вжити усіх можливих заходів щодо його попередження; за відсутності такої загрози поліцейський повинен вжити заходів щодо припинення цього правопорушення чи його рецидиву шляхом доповіді про ситуацію, що склалася, безпосередньому керівництву, а якщо це не призведе до бажаних результатів – вищестоящому;

- працівники поліції особисто відповідають за власні дії, бездіяльність та за накази, що видаються підлеглим;

- поліція здійснює реальне співробітництво з іншими правоохоронними органами, місцевим самоврядуванням, неурядовими організаціями та населенням, включаючи етнічні меншини;

- поліцейські розслідування повинні бути об'єктивними і справедливими, проводитися з урахуванням специфічних потреб людей, таких як діти, підлітки, жінки, меншини, в тому числі й етнічні, представники уразливих груп; жінки особливо потребують неупередженої, негайної і виразної підтримки у випадках домашнього насильства, статевих злочинів, а також торгівлі та сексуальної експлуатації;

- поліція повинна забезпечувати жертвам злочинів необхідну підтримку, сприяння та інформацію без будь-якої дискримінації.

У цьому аспекті у роботі правоохоронних органів можна використовувати й рекомендаційні та методичні документи міжнародних правозахисних організацій, зокрема такої як «Міжнародна амністія».

Так, у підготовленій нею доповіді «Зробити права реальністю: обов'язок держави боротися з насильством проти жінок» (2004 р.) детально проаналізовано основні міжнародно-правові інструменти забезпечення обов'язку держав щодо протидії насильству у сім'ї та охарактеризовано зміст принципу належної старанності. Зокрема, його розглянуто у трьох рівнях зобов'язань: поважати, захищати, здійснювати (передбачає також обов'язок сприяти, забезпечувати і стимулювати). Узагальнення основних положень цього документа дозволяє виокремити такі елементи профілактичної діяльності правоохоронних органів, що стосуються: 1) створення широкого набору служб, доступних для жінок і дітей, котрі піддаються ризику, які забезпечували б їх розміщення у безпечному місці до того, як відбудеться насильство; 2) оперативне та швидке реагування, наприклад, у випадку жінок, які потребують захисту від неминучої загрози насильства, або у відповідь на повідомлення про зникнення; 3) розроблення методів дізнання, які не принижують гідність жінок, котрі зазнали насильства, і зводять до мінімуму ступінь втручання в їхнє життя, забезпечуючи при цьому дотримання стандартів збору найкращих доказів; забезпечення, щоб у рамках поліцейських процедур, включаючи рішення про арешт, затримання та умови будь-якої форми звільнення особи, яка вчинила насильство, бралися до уваги міркування безпеки жертви та інших осіб, пов'язаних з нею в сімейному, соціальному чи іншому відношенні, і щоб ці процедури сприяли також попередженню нових актів насильства; 4) здійснення органами поліції своїх повноважень відповідно до закону і кодексів поведінки, а також можливості притягнення органів поліції до відповідальності за будь-які порушення цих норм; 5) заохочення прийому жінок на роботу в служби поліції, в тому числі й на оперативному рівні; 6) врахування фізичного і психічного стану жертви, а також надання їй медичної та психологічної допомоги; 7) вжиття заходів для захисту жертв від можливих загроз і актів помсти; 8) контроль за дотриманням прав дитини в ході судової процедури; 9) врахування наслідків для жертв і членів їх сімей вироків, винесених щодо осіб, які вчинили злочин, які також є членами цих сімей; 10) повідомлення жінок, які зазнали насильства, про звільнення

правопорушника з-під варти або з місця ув'язнення в тих випадках, коли міркування безпеки жертви переважають міркування неприпустимості вторгнення в приватне життя правопорушника; 11) врахування ступеня фізичної і психологічної шкоди і наслідки віктимізації, у т.ч. на основі заяв про наслідки для жертви в тих випадках, коли така практика допускається законом; 12) розроблення та оцінки програм поводження з правопорушниками з урахуванням їх категорій та особистісних характеристик; забезпечення безпеки жертв і свідків до, під час і після кримінального процесу; 13) підготовка працівників судових і правоохоронних органів, які протидіють насильству у сім'ї з урахуванням потреб жертв, постійне підвищення їх кваліфікації, розробка спеціальних навчальних програм; 14) співпраця між медичними, соціальними, поліцейськими службами та судовими органами з метою проведення ними спільної діяльності; заохочення й підтримка мережі неурядових організацій, що беруть участь в узгоджених діях; 15) здійснення широкої культурної і просвітницької діяльності, правового виховання, інформування громадськості з використанням можливостей ЗМІ, залучення до цієї діяльності неурядових організацій 16) вияв та реальне втілення у життя політичної волі до боротьби з насильством публічною владою та її представниками на усіх рівнях, незалежно від фінансових можливостей у конкретний період часу тощо.

Також у доповіді «Російська Федерація: нікуди бігти – домашнє насильство над жінками» (2005 р.) «Міжнародною амністією» було надано такі рекомендації: 1) зробити можливим й надалі заохочувати співробітництво між органами уряду й неурядовими організаціями з метою створення ефективних і стійких механізмів захисту жінок від насильства в сім'ї; 2) виділити кошти й забезпечити виконання освітньої програми для працівників поліції для того, щоб а) до жінок, які постраждали від насильства в сім'ї, застосовувалося співчутливе поводження протягом усього процесу; б) належним чином забезпечити збір, надання й розгляд доказів у справах про насильство над жінками; 3) розробити норми поведінки для працівників правоохоронних органів з метою ефективного реагування на заяви потерпілих від насильства жінок [12].

Крім прийнятих міжнародно-правових актів щодо протидії насильству в сім'ї, ефективними в Європі виявилися Кодекси поведінки і внутрішня політика, яка регулює конкретний інститут. У той час як такі правила не є законодавством, вони функціонують як «закони» всередині конкретної організації. Правила й процедури – методи втілення законодавчо окресленого захисту у практику. Велику увагу в Європі приділено встановленню робочих правил для поліції, наприклад, надання поліції права заарештовувати особу при розумній підозрі її у вчиненні насильства, введення обов'язкового повідомлення вищому офіцерові й зобов'язання поліції надавати потерпілим інформацію про наявність служб захисту. ОБСЄ й інші міжнародні організації розробили Кодекси поведінки, які визначають стандарти особистої й професійної поведінки на роботі й за її межами. Наприклад, Кодекс поведінки ОБСЄ забороняє всі форми дискримінації на основі статі, а також зв'язок з ким-небудь, кого підозрюють у причетності до діяльності, яка порушує міжнародне законодавство або стандарти прав людини. Кодекси поведінки також мають свою цінність при відсутності достатньої законодавчої бази [13].

Конкретніше обов'язки поліції щодо попередження насильства у сім'ї викладено у Модельному законі про домашнє насильство 1996 р. (частина 3 розділу А). Так, у разі надходження відповідної заяви працівник поліції: 1) повинен реагувати на кожне прохання про допомогу і захист у випадках, коли підозрюється насильство в сім'ї; 2) не вправі розглядати звернення та факти, пов'язані зі зловживаннями, у вчиненні яких підозрюються члени сім'ї, як менш важливі, ніж звернення та факти, пов'язані з аналогічними зловживаннями та порушеннями з боку сторонніх осіб; 3) зобов'язаний особисто з'являтися на місце події, коли заявник/ниця повідомляє, що: а) насильство насувається або посилюється; б) є охоронний ордер і можливе його порушення; в) насильство в сім'ї мало місце в минулому; 4) зобов'язаний діяти відразу, навіть якщо заявник/ниця – не жертва насильства, а свідок насильства, друг/подруга або родич/родичка, представник/ниця служби охорони здоров'я або центру допомоги потерпілим від насильства; 5) реагуючи за зверненнями та фактами повинен: опитати сторони і свідків, включаючи дітей, в окремих кімнатах, щоб забезпечити їм можливість говорити вільно; докладно записати скарги; дати консультації жертві насильства з приводу її прав; скласти і зареєструвати рапорт про насильство в сім'ї, як це пропонується законом; надати або організувати транспортування постраждалої в найближчу лікарню або медичний заклад для лікування та огляду, якщо це вимагається або запитується; надати або організувати транспорту-

вання постраждалої, її дітям або залежним членам сім'ї у безпечне місце або притулок, якщо це вимагається або запитується; надати або організувати транспортування постраждалої до місця її проживання, щоб зібрати особисті речі; забезпечити захист особи, що повідомила про факт насильства; влаштувати так, щоб кривдник пішов з дому, а якщо це неможливо, і постраждала продовжує перебувати під загрозою насильства, заарештувати кривдника.

Отже, міжнародно-правові стандарти поліцейської діяльності у протидії насильству в сім'ї знаходять своє відображення в різноманітних міжнародно-правових актах у вигляді норм, принципів і рекомендацій. Переважну більшість міжнародно-правових актів щодо протидії насильству в сім'ї розроблено в рамках ООН. Саме вони становлять юридичну базу міжнародно-правових стандартів у цій сфері.

На сьогодні важливою є розробка єдиних стандартів діяльності держав щодо протидії насильству в сім'ї.

Аналіз вітчизняних наукових праць свідчить про відсутність комплексних досліджень, у яких би вивчалися та визначалися міжнародно-правові стандарти щодо протидії насильству в сім'ї.

Вивчаючи міжнародно-правові акти з протидії насильству в сім'ї можна констатувати, що їх більшість не містить явно виражених міжнародно-правових стандартів поліцейської діяльності. Конкретніші правила та принципи діяльності поліції щодо протидії насильству в сім'ї визначені Модельним законом про домашнє насильство 1996 р.

Велику увагу приділено розробці норм поведінки для поліції, які знаходять своє відображення в Кодексах поведінки. Кодекси поведінки мають свою цінність за відсутності достатньої законодавчої бази.

У той же час важливим принципом поліцейської діяльності, який міститься в міжнародно-правових актах, є принцип співробітництва поліції з неурядовими організаціями і громадянським суспільством у боротьбі з насильством у сім'ї.

Список використаної літератури:

1. Криминальное насилие против женщин и детей: международные стандарты противодействия: Сб. документов / Сост. В.С. Овчинский. – М., 2008.
2. Борьба с гендерным насилием – международные перспективы: Пресс-конференция специального докладчика ООН по вопросам насилия в отношении женщин / United Nations [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.un.org>.
3. Беляева Л.И. Международные стандарты, касающиеся предупреждения преступности несовершеннолетних [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.juvenjust.org>.
4. Касараба Ю.Я. Адміністративно-правове забезпечення впровадження міжнародно-правових стандартів у діяльність органів міліції України: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. – К., 2009.
5. Бандурка О., Скакун О. Міжнародні стандарти професійної діяльності юристів // Міжнародна поліцейська енциклопедія. – К., 2003. – Т. 1: Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології.
6. Балінський О.В. Міжнародні правові стандарти та їх роль у правовому розвитку в умовах глобалізації // Держава і право: Зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки – К., 2006. – Вип. 32. – С. 463-469.
7. Ситников С.Н. Противодействие насильственной преступности в семье: международные стандарты и зарубежное законодательство // Международное уголовное право и международная юстиция, 2009 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.juristlib.ru>.
8. Домашнее насилие в отношении женщин: Рекомендации 1582 (2002) Ассамблеи Совета Европы / Council of Europe [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.coe.int>.
9. Євсюкова М. В. Насильство в сім'ї як порушення прав, закріплених у конвенції про захист прав людини та основоположних свобод: огляд рішень Європейського суду з прав людини // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 341-347.
10. Бэйли Д. Демократизация полиции за рубежом. – Вашингтон, 2001; Трэвис Д. Полиция в переходный период. – Будапешт, 1998.
11. Руководство по демократическим основам полицейской деятельности. – Вена, 2006.
12. Дориньи М. Российская Федерация: некуда бежать – домашнее насилие над женщинами // «Международная амнистия», 2005 (Индекс МА: EUR 46/056/2005). International Secretariat, 1 Easton Street, London WC1X 0DW, United Kingdom.
13. Принося безопасность домой: борьба с насилием в отношении женщин в регионе ОБСЕ: Сборник примеров хорошего опыта / Под ред. Джамилы Сефтауи. – Вена, 2009 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.osce.org/gender>.

Надійшла до редакції 16.04.2012

